

Управлението на отпадъците в ЕС и у нас – политика и финансови инструменти

Дияна Металова, докторант, УНСС, катедра „Финанси”

СЪДЪРЖАНИЕ

Политиката на Европейския съюз за управление на отпадъците	2
Изследване на съществуващите европейски програми за финансиране на дейности, свързани с управлението на отпадъци	14
Управлението на отпадъците в България.....	16
Ангажменти за България, произтичащи от европейското законодателство за управление на отпадъците.	24
Оперативна програма „Околна среда 2007-2013” в България	26
Очакван ефект на политиката на управление на отпадъците върху околната среда и здравето на населението.	30
Политиката по опазване на околната среда – водещ приоритет през програмния период 2014-2020г.	33
ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	34

Политиката на Европейския съюз за управление на отпадъците

Ежедневната човешка дейност е свързана с образуването на отпадъци. Въпросът за екологосъобразното обезвреждане на твърдите отпадъци търси своето решение и до днес. През последните 100 години техническият прогрес превръща отпадъците в сериозен проблем за човечеството. В резултат на урбанизацията и индустриализацията количеството на образуваните отпадъчни компоненти непрекъснато се увеличава. Безумната експлоатация на природните ресурси и отпадъците на промишлената дейност, отделяни в пъти над допустимото, превърнаха водата, земята и атмосферата в огромен контейнер за вредни отпадъци. Причините за замърсяването на околната среда са много и разнообразни, което придава глобален характер на екологичния проблем и изисква последователна политика за борба с него. Устойчивото управление на непрестанно растящите количества отпадъци е едно от най-сериозните предизвикателства пред съвременните общества.

Поддържането на икономически растеж е съпътствано с един неприятен страничен ефект – производството на повече отпадъци. Непрекъснато нарастващото количество отпадъци, образувани от жизнената дейност на хората, производството и търговията, налага предприемането на мерки за намаляване на общото им количество, повторната им употреба и увеличаването на рециклирането и оползотворяването им. Паралелно с нарастването на обема генерирани отпадъци, нарастват и тяхното разнообразие, сложност, токсичност и свързаните с това трудности и разходи по обезвреждането им. Целта е да се предотврати, намали или ограничи вредното въздействие на отпадъците върху човешкото здраве и околната среда. Отпадъците не са само заплаха за човека, а също така са ресурс, чрез правилната употреба на който може да се сведе до минимум използването на суровини за генериране на енергия. С развитието на технологиите за третиране на отпадъци, все повече се разширяват възможностите за използването на отпадъците като алтернативен суровинен и енергиен източник и намаляване на количеството, предназначено за депониране.

Вследствие на тези тенденции, все повече се задълбочава междудържавното сътрудничество за решаване на проблемите по управлението на отпадъците. Под „управление на отпадъци се разбира събирането, превозването, оползотворяването и

обезвреждането на отпадъци, включително надзорът върху тези дейности и следексплоатационните дейности по депата, както и действията, предприети в качеството на търговец или брокер¹. В световен мащаб е приета *Базелската конвенция за контрол на трансграничния превоз на опасни отпадъци и тяхното обезвреждане*. Наред с разпоредбите за контрол на трансграничните превози на отпадъци, конвенцията въвежда и основните принципи на управлението на отпадъците. На европейско ниво, основните насоки на политиката по управление на отпадъците са предначертани с приетата през 1989г. **Стратегия на Европейската Общност за управление на отпадъците**, където са формулирани следните принципи:

- “йерархия на управлението на отпадъците” - първи приоритет е предотвратяване на образуването на отпадъци, следван от оползотворяването им чрез рециклиране и изгаряне с оползотворяване на енергията, и на последно място - екологосъобразното им обезвреждане чрез изгаряне, без оползотворяване на енергията и депониране;
- “замърсителят плаща” и “отговорност на производителя” – лицата, които образуват отпадъци или производителите на продукти, след употребата на които се образуват отпадъци, трябва да покрият пълните разходи за третирането на отпадъците. По такъв начин производителите са заинтересовани да влагат рециклируеми и по-малко опасни материали, както и да предлагат продуктите си по начин, стимулиращ повторната им употреба и оползотворяване.;
- “най-добри налични техники без прекомерни разходи” - емисиите от инсталациите в околната среда следва да бъдат редуцирани във възможно най-висока степен и по възможно икономически най-ефективен път;
- “самостоятелност” – всяка държава трябва да изгради мрежа от съоръжения и инсталации, с достатъчен капацитет за обезвреждане на цялото количество отпадъци, образувани на нейната територия;
- “близост” – отпадъците трябва да бъдат обезвреждани възможно най-близко до мястото на тяхното образуване.²

¹ Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви, чл. 3, т. 9

² Ръководство за разработване на общински програми за управление на дейностите по отпадъците, МОСВ

Всяка година в Европейския съюз се генерират около 3 милиарда тона отпадъци (средно по 6 тона на човек). Около 90 милиона тона от тях (около 3%) са опасни, съдържащи тежки метали и други токсични вещества³. Биоразградимите градински, кухненски и хранителни отпадъци представляват 88 милиона тона от годишното количество битови отпадъци. Средно за ЕС около 40% от биоразградимите отпадъци се депонират.

Всеки гражданин на ЕС произвежда средно около 500 кг **битови отпадъци** (2010г.) и по-малко от една трета от тях се рециклират, а почти половината от отпадъците отиват на сметищата. През 2010г. в ЕС са генерирани **252,1 млн. тона** битови отпадъци. България е на 9-то място в ЕС по количество генерирани битови отпадъци на глава от населението за 2010г. – 410 кг.

Табл. 1. Генерирани битови отпадъци годишно, кг / глава от населението

Кг / глава от населението							
Страна \ година	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ЕС (27 страни)	513	516	522	523	520	510	502
Еврозона (16 страни)	550	546	553	556	555	549	542
Белгия	486	479	483	495	489	489	466
България	492	475	461	433	474	470	410
Чехия	278	289	296	293	305	316	317
Дания	695	736	740	790	830	762	673
Германия	587	565	564	582	589	592	583
Естония	449	436	399	449	391	346	311
Ирландия	737	731	794	780	729	662	636
Гърция	432	437	442	447	452	457	457
Испания	603	592	594	583	556	547	535
Франция	519	530	536	543	541	535	532
Италия	535	540	552	548	543	533	531
Кипър	730	730	739	748	767	775	760
Латвия	311	311	412	378	332	334	304
Литва	367	377	391	401	408	361	381
Люксембург	679	672	683	695	697	679	678
Унгария	454	461	468	457	454	430	413

³ <http://ec.europa.eu/environment/waste/index.htm>

Малта	622	623	622	650	670	647	591
Холандия	624	624	622	629	624	612	595
Австрия	618	618	653	596	599	591	591
Полша	256	319	321	322	320	316	315
Португалия	444	450	463	468	515	517	514
Румъния	345	378	389	379	392	362	365
Словения	417	422	431	439	457	448	422
Словакия	274	289	301	309	328	322	333
Финландия	469	478	494	506	521	480	470
Швеция	464	481	496	516	513	482	465
Великобритания	603	583	586	570	544	526	521
Исландия	503	516	563	558	551	556	572
Норвегия	414	426	459	491	487	470	469
Швейцария	660	661	709	720	735	702	707
Хърватска	295	326	372	387	403	393	369
Македония	:	:	:	:	349	354	351
Турция	418	435	412	433	400	419	407

Източник: Евростат

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tsdpc240>

По данни на Световния енергиен съвет битовите отпадъци са носители на около 6% от националния енергиен потенциал на всяка страна. България е на едно от последните места в Европа по използване на енергийния потенциал на битовите отпадъци. В потока от битови отпадъци се съдържа около една трета от енергийния потенциал на същото количество въглища. Както от икономическа, така и от екологична гледна точка, е разумно да се оползотворява енергията на онази част от битовите отпадъци, която не може да бъде рециклирана.

Възможни са следните методи за оползотворяване на енергията от отпадъците – анаеробно разграждане (изгниване), изгаряне, оползотворяване на метан от депата и пиролиза и газификация. С изключение на оползотворяването на метана, всички други техники могат да бъдат разглеждани като предварително третиране преди депонирането, защото при тях се образуват отпадъци, които трябва да бъдат депонирани.

Амбицията на Европа е разграничаването на икономическия растеж от влошаването на околната среда. От 1970 г. управлението на отпадъците е във фокуса на политиките на ЕС за

околната среда. Тези политики, които във все по-голяма степен изискват намаляване, повторно използване и рециклиране на отпадъците, допринасят за затваряне на цикъла на употребата на материали в цялата икономика чрез предоставяне като суровина за производство на материали, получени чрез преработка на отпадъци. ЕС обединява политиките на използването на отпадъците и ресурсите в Тематичната стратегия за предпазване и рециклиране на отпадъци и Тематичната стратегия за устойчиво използване на природните ресурси. Управлението на отпадъците продължава да променя посоката – от депониране на отпадъци към рециклиране и превенция.

Политиката за управление на отпадъците на ЕС цели да намали влиянието им върху околната среда и здравето на хората, както и да насърчи ефективното използване на ресурсите. В дългосрочен план целта е Европа да се превърне в рециклиращо общество, което предотвратява образуването на отпадъци и използва неизбежните отпадъци като ресурси, доколкото е възможно. Целта е да се постигне по-високо ниво на рециклиране и да се минимизира използването на допълнителни природни ресурси. Подходящото управление на отпадъците е ключов елемент за насърчаване на ефективното използване на ресурсите и постигането на устойчив растеж на европейската икономика. В този процес активно следва да се включат отделните индивиди, домакинствата, бизнеса, централните и местните органи на управление.

През последните 30 години политиката на ЕС включва екологични планове за действие и законодателни актове, които целят да намалят негативното влияние на отпадъците и да създадат предпоставки за ефективна икономика. **Шестата програма на Общността за действия в областта на околната среда (2002-2012г.)** поставя въпросът за управление на отпадъците сред четирите основни приоритета. Нейната основна цел е да гарантира, че икономическият растеж няма да доведе до повече отпадъци. Това доведе до развитието на дългосрочна стратегия за управление на отпадъците. През 2005г. Тематичната стратегия за превенция и рециклиране на отпадъците прерастна в ревизия на **Рамковата директива за отпадъците**, основата на политиката за управление на отпадъците в ЕС. Директивата поставя изискване към държавите-членки на Съюза да рециклират най-малко 50% от битовите отпадъци и 70% от строителните отпадъци към 2020г. Въвежда се 5-степенна йерархия на действията за управление на отпадъците, като превенцията е най-добрата възможност, следвана от повторната употреба, рециклирането,

други форми на оползотворяване на отпадъците и накрая е депонирането, като крайна мярка.

Депонирането е най-старата и най-нежеланата мярка за обезвреждане на отпадъците поради негативните ефекти от нея. Основната заплаха за околната среда, свързана с биоотпадъците, е отделянето на метан — мощен парников газ, който е 25 пъти по-силен от въглеродния диоксид. Метанът, който се отделя на сметището може да предизвика експлозии. Освен това с биоразградимите отпадъци на депото могат да се отделят тежки метали под формата на инфилтрат. Тези течности могат да замърсят почвите и водите, което представлява риск за здравето на населението и за околната среда.

Осъзнаването на този риск резултира в законодателството на ЕС, според което съответните органи отговарят за издаването на разрешителни, провеждането на инспекции, спазването на установените стандарти. Директивата за депонирането задължава страните-членки поетапно да намаляват количеството на биоразградимите отпадъци, които се депонират. Целите поставени в чл.5, ал.2 са отнесени към общото количество образувани биоразградими битови отпадъци през 1995г. и изглеждат по следния начин:

- до 2010г. – до 75%
- до 2013г. – до 50%
- след 2020г. – до 35%

Най-осезаемата и значителна полза от максимизиране на биологичното третиране на биоотпадъците ще бъде предотвратяването на емисиите на парникови газове, които според прогнозите през 2020 г. ще достигнат приблизително 10 милиона тона еквивалент на CO₂ само от сектора „Отпадъци”. Една от основните цели на Стратегията „Европа 2020” е намаляване на емисията на парникови газове с 20% до 2020г. спрямо нивото от 1990г. Сегашната цена на въглеродните квоти е 6 евро/тон, но експертите очакват в следващите няколко години да достигне 25 евро/тон в зависимост от политиката на ЕС. Нещо повече, метанът трябва да бъде събиран от депата, доколкото е възможно, и да се използва за производството на енергия. Ако образуваният метан в едно средноголямо общинско депо се преобразува в енергия, може да осигури електричество на около 20 000 домакинства годишно.

Произведеният при обезвреждането на биоразградимите отпадъци компост може да се използва за подобряване на почвите. През 1995г, повече от 13 млн.т битови отпадъци са

били компостирани от страните-членки на ЕС, а през 2008г. – около 43,5 млн.т., достигайки 17% от битовите отпадъци. Страните, които произвеждат компост главно от смесени отпадъци, обикновено го използват в селското стопанство (Испания, Франция), за възстановяване на почва или за покривен материал в депата за отпадъци (Финландия, Ирландия, Полша). Търсенето на компост не е еднакво навсякъде в Европа, като основно зависи от нуждите за подобряване на почвите и доверието на потребителя.

Съвременните инсинератори за изгаряне на отпадъци могат да произвеждат енергия за отопление на сгради, гориво за определни производствени процеси. При непълното изгаряне обаче, могат да отделят киселинни газове и диоксини, които са опасни за здравето и за околната среда. За да се осигури пълното разграждане на опасните отпадъци е необходимо изгарянето да се извършва при контролирани условия при достатъчно висока температура. Поради тази причина ЕС е изготвил екологични стандарти към инсинераторите. Законодателството поставя ограничени стойности на емисиите и изисква те да бъдат наблюдавани.

Политиката на ЕС цели да насърчи използването на отпадъчните материали като суровини за производството на други продукти, доколкото е възможно. При рециклирането се пести енергия: напр. рециклирането на алуминия спестява около 95% от енергията, необходима за производството му. ЕС поставя минимални цели за рециклиране към отделни видове отпадъци, като стари превозни средства, електрическо оборудване, батерии, опаковки, битови отпадъци, строителни отпадъци. В този процес много важна е ролята на всеки индивид или домакинство. В много страни събирането на отпадъците е организирано разделно и потребителите разделят отпадъците спрямо типа на материала (хартия, пластмаса, стъкло, метал, биоразградими отпадъци и др.).

Политиките на отделните страни-членки на ЕС по отношение на използваните методи на обезвреждане на отпадъците са различни. На табл. 2 се вижда по какъв начин се третират отпадъците във всяка страна от ЕС.

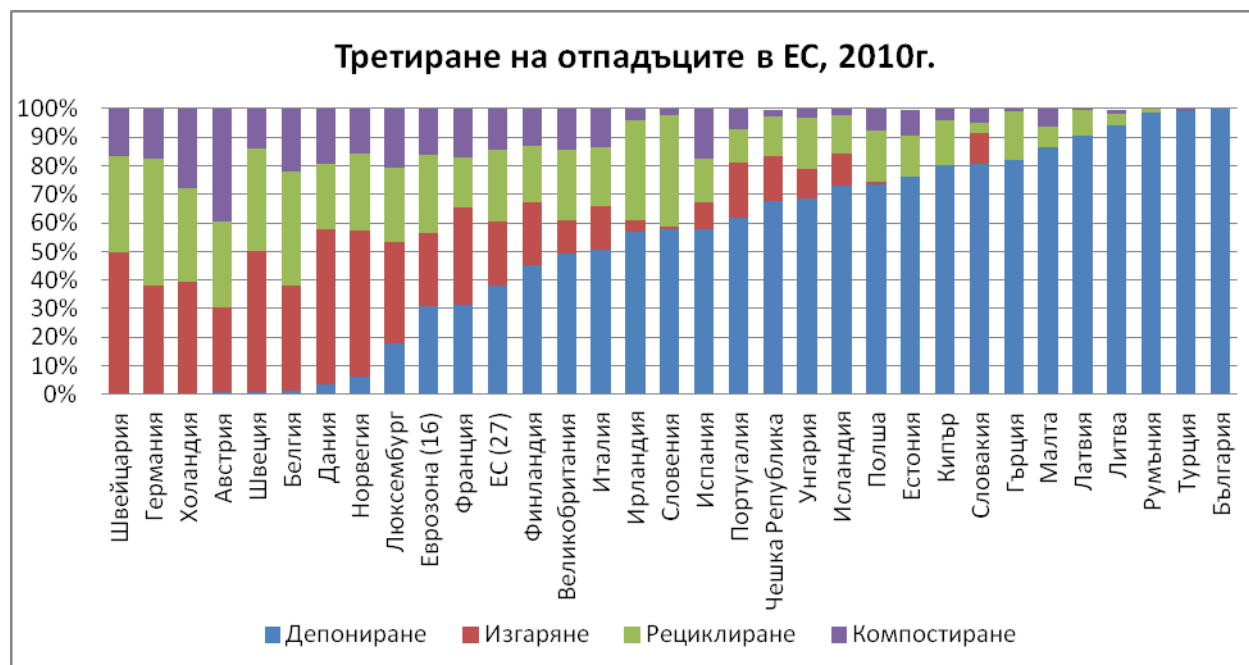
Табл. 2. Третирание на отпадъците в страните от ЕС, 2010г.

2010	генерирани отпадъци на човек кг	третираны отпадъци на човек кг	Третирание на отпадъци, %			
			Депониране	Изгаряне	Рециклиране	Компостиране
Швейцария	707	708	0%	50%	34%	17%
Холандия	595	499	0%	39%	33%	28%
Германия	583	583	0%	38%	45%	17%
Австрия	591	591	1%	30%	30%	40%
Швеция	465	460	1%	49%	36%	14%
Белгия	466	434	1%	37%	40%	22%
Дания	673	673	3%	54%	23%	19%
Норвегия	469	462	6%	51%	27%	16%
Люксембург	678	678	18%	35%	26%	20%
Еврозона (16)	542	530	31%	26%	27%	17%
Франция	532	532	31%	34%	18%	17%
ЕС (27)	502	486	38%	22%	25%	15%
Финландия	470	470	45%	22%	20%	13%
Италия	531	502	51%	15%	21%	13%
Великобритания	521	518	49%	12%	25%	14%
Ирландия	636	586	57%	4%	35%	4%
Испания	535	535	58%	9%	15%	18%
Полша	315	263	73%	1%	18%	8%
Португалия	514	514	62%	19%	11%	7%
Естония	311	261	76%	0%	14%	9%
Словения	422	471	58%	1%	39%	2%
Чешка Република	317	303	68%	16%	14%	2%
Исландия	572	531	73%	11%	14%	2%
Унгария	413	413	69%	10%	18%	4%
Словакия	333	322	81%	11%	4%	5%
Румъния	365	294	99%	0%	1%	0%
Кипър	760	760	80%	0%	16%	4%
Гърция	457	457	82%	0%	17%	1%
Малта	591	562	86%	0%	7%	6%

Турция	407	343	99%	0%	0%	1%
Литва	381	348	94%	0%	4%	2%
Латвия	304	304	90%	0%	9%	1%
България	410	404	100%	0%	0%	0%

Източник: Евростат

През 2010г. относителният дял на всеки от четирите основни метода за третиране на отпадъците в отделните страни от ЕС е показан на фигурата по-долу:

Фиг. 1. Третиране на отпадъците в ЕС, 2010г.

От генерираните през 2010г. **252,1 млн.т** битови отпадъци в ЕС, **244 млн.т** са третирани по някой от четирите основни метода на обезвреждане.

- **60,8 млн.т.** (25%) са рециклирани,
- **54 млн.т.** (22%) са изгорени,
- **36 млн.т.** (15%) са компостирани,
- **93,3 млн.т.** (38%) са депонирани.

От генерираните през 2010г. **3,1 млн. т** битови отпадъци в България **3,04 млн.т.** са третирани, като единствения приложим метод е **депонирането**. В Германия, Швейцария и

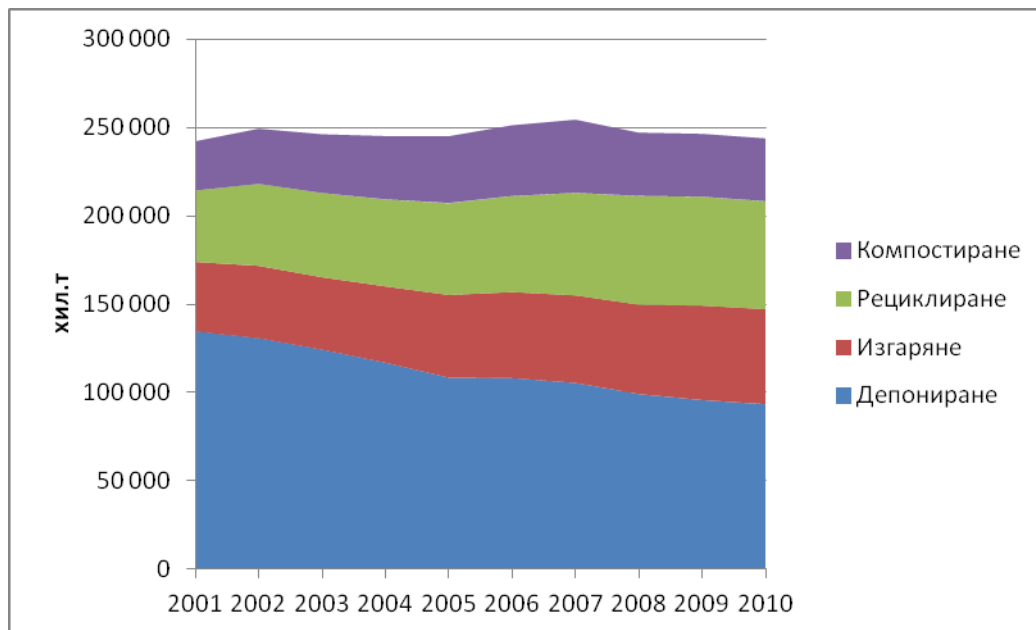
Холандия депонирането изобщо не се използва. Единствената страна на територията на ЕС, в която 100% от битовите отпадъци се депонират е България.

Изгарянето като метод на обезвреждане намира най-широко приложение в Дания, Норвегия, Швейцария и Швеция. В тези страни половината от битовите отпадъци се изгарят. Първенец е Дания с 365 кг на глава от населението, следвана от Швейцария с 351 кг. В девет страни изобщо не се използва този метод – Естония, Кипър, Гърция, Малта, Латвия, Литва, Румъния, Турция и България.

Рециклираните отпадъци през 2010г. в ЕС са средно 121 кг на глава от населението. В това отношение водеща е Германия с 260 кг на глава от населението. Следват Швейцария (239 кг), Ирландия (203 кг), Словения (183 кг), Люксембург (179 кг), Австрия (178 кг), Белгия (173 кг), Швеция (166 кг), Холандия (164 кг), Дания (154 кг), и т.н. България отново е с нулеви стойности за рециклирани отпадъци в регистъра на Евростат (по данни на НСИ през 2010г. са рециклирани 26 хил. тона).

През 2010г. в ЕС са били компостирани близо 36 млн. тона общински отпадъци, като на първо място е Германия с над 8,2 млн. тона. Следват Франция (5,9 млн. тона), Обединеното Кралство (4,55 млн. тона), Испания (4,4 млн. тона), Холандия (2,3 млн. тона), Австрия (2 млн. тона) и т.н. На глава от населението средно за ЕС се падат по 72 кг отпадъци, които са компостирани годишно. Първенец в тази класация е Австрия с 234 кг на глава от населението, следвана от Люксембург и Холандия със 138 кг компостирани отпадъци на глава от населението. България е с нулеви стойности за компостирани отпадъци.

Тенденцията през последните 10 години в политиката по управлението на отпадъците в ЕС е показана по-долу:

Фиг.2. Тенденция в управлението на отпадъците в ЕС, 2001 – 2010г.

Очертава се постоянна тенденция към избягване на депонирането – през 2001г. в ЕС са били депонирани 135 млн.т битови отпадъци, а през 2010г. са спаднали до 93 млн.т., т.е. намалението е с 30 %. Увеличението на количеството отпадъци, които се рециклират също е осезаемо – от 40 млн.т. до 60 млн.т. С 37% е нараснал и делът на изгорените отпадъци – от 40 млн. тона до 54 млн. тона. По отношение на компостирането тенденцията на нарастване продължава до 2007г., когато надвишава 16,4% от общото количество, но през следващите години бележи лек спад и се връща на нивото от 2004г. (14,7%).

Политиката на ЕС относно управлението на отпадъците е регламентирана в множество директиви и регламенти. Най-голямо значение имат следните директиви:

- **Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви.** Тази директива определя мерките за защита на околната среда и човешкото здраве посредством предотвратяване или намаляване на вредното въздействие от образуването и управлението на отпадъци, както и чрез намаляване на цялостното въздействие от използването на ресурси и чрез повишаване на ефективността на това използване (чл.1).
- **Директива 2006/12/ЕО относно отпадъците (Рамковата директива за отпадъци, РДО).** В нея са посочени основните изисквания, определения и принципи,

отнасящи се до управлението на отпадъците в Общността. Тази директива въвежда определение за отпадъци, задължава държавите-членки да изграждат подходящи мрежи от инсталации за обезвреждане на отпадъци, въвежда приоритетен ред в управлението на отпадъци, който насърчава предотвратяването на генерирането на отпадъци в по-голяма степен от тяхното оползотворяване, като обезвреждането остава като последна възможност. Директивата задължава държавите-членки да осигурят, че отпадъците се оползотворяват или обезвреждат по начин, който не застрашава здравето на хората и околната среда, и включва забрана за изоставянето, изхвърлянето или неконтролираното обезвреждане на отпадъци. Тя изисква от държавите-членки да изготвят национални планове за управление на отпадъци и въвежда задължението боравенето с отпадъци да се извършва след като бъде получено разрешение за съответната дейност.

- **Директива 1999/31/ЕС относно депонирането на отпадъци.** Директивата има за цел чрез строги експлоатационни и технически изисквания относно отпадъците и депата да предвиди мерки, процедури и насоки за предотвратяване или ограничаване, доколкото е възможно, на отрицателното въздействие върху околната среда, и по-специално замърсяването на повърхностните, на подземните води, почвата, въздуха, общо на околната среда, включително парниковия ефект, както и всеки произтичащ от това риск за здравето на човека, през целия жизнен цикъл на депото (чл.1).

Също така като част от законодателството, уреждащо специфичната материя относно управлението на отпадъците следва да се споменат още: Директива 91/689/ЕИО относно опасните отпадъци, Директива 75/439/ЕИО относно обезвреждането на отработени масла, Директива 86/278/ЕИО относно утайките от отпадъчни води, Директива 94/62/ЕО относно опаковките и отпадъците от опаковки, Директива 2002/96/ЕО относно отпадъци от електрическо и електронно оборудване, Директива 2000/53/ЕО относно излезлите от употреба превозни средства, Регламент (ЕИО) № 259/93 на Съвета относно превозите на отпадъци и др.

Изследване на съществуващите европейски програми за финансиране на дейности, свързани с управлението на отпадъци

Управлението на отпадъците следва да се извършва в съответствие с два основни принципа, а именно: „замърсителят плаща” и „отговорност на производителя”. Според тези принципи разходите за обезвреждането на отпадъците следва да са за сметка на притежателите на отпадъци или на лицата, пускащи на пазара продукти, след употребата на които се образуват масово разпространени отпадъци.

За управление на отпадъците се отделя годишно около 0,75% от БВП на ЕС. Секторът рециклиране има оборот от 24 млрд. евро и в него са заети около половин милион души. Основният източник на средства за финансиране на дейностите по отпадъците в страните-членки на ЕС е **Европейският фонд за регионално развитие (ЕФРР)**.

ЕФРР е основан през 1975 г. и осигурява финансова подкрепа за развитие и реструктуриране на регионалните икономики, икономическа промяна, повишаване на конкурентоспособността, както и за териториално сътрудничество в рамките на ЕС. Заедно с Европейския социален фонд (ЕСФ), ЕФРР е един от двата структурни фонда на Съюза.

Финансирането за регионалната политика и политиката на сближаване за периода 2007 – 2013 г. възлиза на **347 млрд. евро – 35,7 % от общия бюджет на ЕС** за същия период – или малко над 49 млрд. евро на година. За периода 2007-2013 г. бюджетът на ЕФРР възлиза на над **200 млрд. евро** (т.е. 20% от общия бюджет на ЕС). Помощта от фонда е насочена към определен брой приоритети в рамките на целите за сближаване, регионална конкурентоспособност и заетост и европейско териториално сътрудничество. По-конкретно фондът допринася за съфинансирането на инвестиционни проекти, свързани със създаване на устойчиви работни места, инфраструктурни обекти, подпомагане на регионалното и местно развитие и малки и средни предприятия.

В България ЕФРР осигурява **366,7 млн. евро** за финансиране на дейности, свързани с управлението на отпадъците за периода 2007-2013г.

Един от приоритетите на програма **LIFE** + на Европейската Комисия е именно политика и управление на околната среда. Бюджетът на програмата е **250 млн. евро**. През следващият програмен период 2014-2020г. бюджетът на програмата се планира да бъде **3,2**

млрд. евро като 25% от тях или 800 млн. евро се заделят за дейности по изменение на климата.

В страните, които са в процес на присъединяване тези дейности се финансират от предприсъединителния инструмент **ИСПА**. В България програма ИСПА беше отворена за периода 2000-2006г. и координатор на помощта беше Министерство на финансите. По нея се финансират само големи инвестиционни проекти на стойност над 5 млн. евро в сферите „Околна среда” и „Транспорт”.

Финансовата помощ на ЕС по проекти в рамките на ИСПА може да има дял до 75% от финансирането. Ако Европейската комисия прецени, че за осъществяването на проекти, които са от съществено значение за постигането на целите на ИСПА, е необходимо финансиране над този дял, тя може да вземе решение за увеличаването му до 85% от публичната финансова помощ. Комисията може да прецени за необходимо и намаляване на дела на ЕС, ако е налице съфинансиране, ако проектът е в състояние да генерира приходи (т.е. в случай, че се изгражда инфраструктура, за ползването на която ще се плащат такси, или се правят производствени инвестиции в областта на екологията), както и ако по подходящ начин може да се приложи принципа “замърсителят плаща”. Общата финансова помощ, предоставена от ЕС чрез програмата ИСПА и други източници (напр. заеми от ЕИБ, ЕБВР и др.) не може да надхвърля 90% от общите разходи за проекта. Подкрепените по ИСПА проекти трябва да бъдат устойчиви и след датата на присъединяването. Проектите трябва да съответстват на нормите и стандартите на ЕС, на секторните политики на ЕС и да спазват принципа на устойчивото развитие. Всички проекти трябва да бъдат финансово устойчиви, за да покриват бъдещи оперативни разходи и разходи по поддръжката.

САПАРД е специален фонд за подпомагане на предприсъединителните мерки в селското стопанство и земеделското развитие в държавите-кандидатки през периода на подготовка за членство. Програма САПАРД включва и мерки, насочени към екологични проекти, в т. ч. за изграждане и реконструкция на места за събиране и преработка на промишлени, селскостопански, горски и битови отпадъци; изготвяне на техническа документация и предпроектни проучвания за тези инфраструктурни проекти. Те са свързани основно с публични инвестиции, т.е. насочени са към проекти на общините. Програмата беше отворена в България за периода 2000 – 2006 г., с бюджет средногодишно

около 52 млн. евро. Ръководството ѝ бе поверено на Министерство на земеделието и горите, а Изпълнителна Агенция по Програмата бе фонд “Земеделие” към същото министерство.

За проектите - публични инвестиции, безвъзмездната помощ от ЕС е 75% от стойността на проекта, а за останалите 25% има изискване за национално съфинансиране. Държавен фонд “Земеделие” е национален партньор по програма САПАРД за осигуряване на необходимото държавно съфинансиране за проектите.

Националната Програма **ФАР** в областта на екологията е ориентирана изключително към институционални проекти, т.е. проекти за обучение и подобряване на административния капацитет на институциите за прилагане на екологичното законодателство. Проектите се осъществяват по т.н. схема “побратимяване” /twining/ - съвместната работа на експерти от български министерства и други административни институции с компетенции в областта на прилагане на екологичното законодателство с експерти от екологични министерства и агенции от страните-членки. През последните години, чрез приетите закони и подзаконови актове в областта на околната среда, се делегираха редица права и задължения на общинските администрации за прилагане на това законодателство. Общините, чрез техни регионални и национални сдружения, реализираха успешни проекти по схемата “побратимяване”.

В рамките на проектите е допустима и инвестиционна компонента, но единствено и само свързана с институционалната част на проекта и насочена към подобряване на условията за работа по прилагане на екологичното законодателство от институциите. Типичен пример е доставката на контролно-измервателна апаратура, компютри и софтуер и други необходими за работата на администрацията и прилагане на познанията и уменията, придобити в рамките на обучителните програми.

Управлението на отпадъците в България

Политиката на България в областта на управление на отпадъците е формирана в Национална програма за управление на дейностите по отпадъците 2009-2013г. (НПУДО). Институционалната организация на дейностите по управлението на отпадъците е регламентирана в Закона за управление на отпадъците. Основната цел на НПУДО е да

допринесе за устойчивото развитие на Република България чрез интегрирана рамка за управление на отпадъците, която да доведе до намаляване на въздействията върху околната среда, причинени от генерираните отпадъци, подобряване на ефективността на използване на ресурсите, увеличаване отговорностите на замърсителите, стимулиране на инвестициите за управление на отпадъците.

През последните години в България бе възприет интегрирания подход за управление на отпадъците. Планира се въвеждането на нови модели на управление на битови и строителни отпадъци, които ще спомогнат за намаляване на общото количество депонирани отпадъци, а също и за тяхното екологосъобразно оползотворяване.

Дейностите по осигуряване на съдове за смет, събиране, транспортиране, обезвреждане, депониране на отпадъците и почистване на местата за обществено ползване са в компетентността на местните власти. Те носят ползи само на конкретното население на местната териториална единица и представляват местна публична услуга. На местно ниво дейностите по управлението на отпадъците се регламентират в Наредба на Общинския съвет, в която се регламентира и заплащането на предоставените услуги по реда на Закона за местните данъци и такси. Кметът на общината разработва и изпълнява Програма за управление на дейностите по отпадъците.

Минималните мощности на съоръженията за третиране на отпадъците надвишават многократно количеството на генерираните отпадъци в малките общини. Поради тази причина не е рентабилно изграждането и поддържането на система за третиране на отпадъците във всяка община. От друга страна услугата ще се окаже много скъпа за местното население и ще бъде нарушено изискването за поносимост на таксите. В този случай най-оптималното решение на проблема е да се разшири обхватът на ползите от депото като се включи и населението на съседни общини. Оптималният размер на населението, ползващо се от системата за третиране на отпадъците е този, при който системата се експлоатира ефективно (реализират се икономии от мащаба) и разликата между общите ползи и общите разходи е най-голяма. Цената, плащана от местните власти за тази цел се изразява в загуба на самостоятелност при предоставянето на услугата.

Регионализацията може да бъде както само за депонирането, така и за двете услуги – депониране и транспортиране на отпадъците. В първият случай разходите за транспорт на отпадъците ще бъдат за сметка на съответната община и жителите на региона ще заплащат

една и съща цена за тон депониран отпадък на оператора на депото и различна цена за сметоизвозване, а във вторият случай – всички жители ще заплащат една и съща цена за тон отпадък на километър. В първият случай отдалечените общини ще трябва да поемат по-високи транспортни разходи, което ще изисква и налагане на по-висока такса битови отпадъци. Така всяка от общините в региона ще иска депото да бъде локализирано на нейна територия за да има по-ниски транспортни разходи. От гледна точка на региона като цяло минимизиране на общите разходи за транспортиране на отпадъците ще се постигне ако разположението на депото е в близост до най-големия генератор на отпадъци.

Принципът на фискална еквивалентност изисква всички индивиди получаващи полза от предоставянето на определена услуга да бъдат включени във финансирането ѝ. Това е един от основните принципи в местните финанси при формиране на оптималния размер на територията, на която ще се доставя услугата. Всички жители на общините в Региона извличат еднаква полза от екологичното обезвреждане на отпадъците и следва да плащат еднаква цена.

В Закона за управление на отпадъците (чл. 19а) се предвижда възможност няколко общини да ползват общо регионално депо. За целта е необходимо общините да учредят Регионално сдружение - юридическо лице, или сключват споразумение помежду си с цел управление на отпадъците на регионален принцип. Собствеността върху депото и/или съоръжението може да бъде на общината, на чиято територия се намира или да е съсобственост между общините. Разпоредбите на алинея 4 на чл. 19а от ЗУО задължават сдруженията да определят **единна цена** за третиране на тон отпадък, валидна за всички членове на сдружението.

Предвижда се 23 от регионалните системи да бъдат финансирани по ОПОС и заедно с вече изградените и в процес на изграждане 33 системи да осигурят екологосъобразното обезвреждане на всички отпадъци, генерирани в страната ни.

В България Законът за управление на отпадъците (ЗУО) регламентира йерархията за управлението на отпадъците, която поставя като:

- приоритет 1 - предотвратяването на образуването на отпадъците,
- приоритет 2 - оползотворяването на отпадъците чрез рециклиране, повторно използване и/ или извличане на вторични суровини и енергия;

- приоритет 3 - крайно обезвреждане чрез депониране или изгаряне на тези отпадъци, за които е невъзможно да бъдат предотвратени и/ или оползотворени.

Отпадъците се категоризират в четири групи – битови, строителни, производствени и опасни. Обект на настоящото изследване са само битовите отпадъци.

Досега предпочитаният метод за обезвреждане на отпадъците в България е депонирането. Приоритет 2 на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013г.” се фокусира върху въвеждането на нови модели за управление на битови и строителни отпадъци, които ще спомогнат за намаляване на общото количество депонирани отпадъци, както и за тяхното екологосъобразно оползотворяване.

Изгарянето на отпадъци не е разпространена практика в страната, а и значителна част от съществуващите инсталации за изгаряне не отговарят на изискванията на нормативната уредба и съвременните технически стандарти. Към момента в страната няма изградена инсталация за изгаряне на битови отпадъци, основно поради: високите разходи за изграждане на съоръженията за изгаряне, съпоставени със съществуващата практика за депониране на отпадъците; относително ниската калоричност на смесените битови отпадъци в страната и ограничените финансови възможности на общините за инвестиции в общинската инфраструктура за третиране на отпадъците.

През последните години предимствата и недостатъците на оползотворяването на енергия, получена от отпадъци, се превърна в широко дискутирана тема. Въпреки потенциалните рискове, използването на отпадъци като алтернативни горива и/ или тяхното изгаряне с оползотворяване на енергията би могло да бъде една приложима възможност с реални ползи за околната среда и националната икономика. Изгарянето на отпадъци следва да се извършва само в инсталации, които са в съответствие с изискванията на законодателството и по този начин да бъде гарантирана най-висока степен на опазване на околната среда. Отделената топлина следва да бъде оползотворявана във възможно най-висока степен. Отчитайки факта, че настоящите нива на използване на отпадъци за оползотворяване на енергия са незначителни, инициативи и инвестиции в тази сфера следва да бъдат подкрепени и подпомогнати финансово от централната власт. Отпадъците с високо енергийно съдържание, които не са подходящи за рециклиране, следва да бъдат ориентирани към изгаряне с оползотворяване на енергията.

За превръщането на Европа в „рециклиращо общество”, което се стреми да избягва образуването на отпадъци и ги използва като ресурс, страните-членки следва да подкрепят използването на рециклируеми материали и да положат усилия за отделянето им от общия поток твърди битови отпадъци така че, доколкото е възможно да не бъдат насочвани за депониране или изгаряне. Шестата програма за действие на Общността за околната среда дава приоритет на мерки, насочени към гарантиране разделянето на отпадъците при източника, както и събиране и рециклиране на приоритетните потоци от отпадъци. Съгласно чл. 4 на ДИРЕКТИВА 2008/98/ЕО в политиката за предотвратяване и управление на отпадъците се прилага приоритетен ред по пет степенната скала от йерархията на отпадъците: а) предотвратяване; б) подготовка за повторна употреба; в) рециклиране; г) друго оползотворяване, например оползотворяване за получаване на енергия; и д) обезвреждане.

Оползотворяването на отпадъците в България е крайно недостатъчно и се извършва в:

- 1) Инсталации и съоръжения за изгаряне и съвместно горене - изгарянето на отпадъци не е разпространена практика в страната. Към настоящия момент няма изградена инсталация за изгаряне на **битови отпадъци**. Практикува се при отпадъците от лечебните заведения. Утайки от пречиствателните станции за отпадни води, съдържащи масла и нефтопродукти, се обезвреждат в инсталациите за изгаряне на “Лукойл Нефтохим Бургас”. **Съвместно изгаряне** се извършва в индустриални горивни инсталации на 5 циментови завода – общото количество енергийно оползотворени отпадъци в тях е около 2 600 тона. Сериозен принос в обезвреждането на неорганични отпадъци имат циментовите заводи “Златна Панега Цимент” и “Девня Цимент”.
- 2) Инсталации и съоръжения за механично третиране - механичното третиране на отпадъците в повечето случаи има значение като предварително третиране, предшествашо оползотворяване или крайно обезвреждане. Съоръженията представляват преси за балиране, брикетиращи инсталации, мелници и сепаратори.
- 3) Инсталации за рециклиране - Общият капацитет за рециклиране на **хартиени и картонени отпадъци** е около 200 хил. т и той е съсредоточен основно в предприятията от целулозно-хартиената промишленост и в тези, произвеждащи строителни плоскости. Преработката на **пластмасови отпадъци** е съсредоточена в

три основни предприятия с капацитет около 12 хил. т/г. Преработка на **отпадъчно стъкло** се извършва в 6 предприятия в страната. Годишното количество на преработваните стъклени отпадъци е около 15 хил. т/г.

- 4) Компостиращи инсталации – предвижда се изграждане на инсталации за компостиране и механично-биологично третиране на биоразградими отпадъци на територията на общините, на чиито регионални депа се депонират годишно над 20 000 тона отпадъци. Такива са половината от всички 56 региона. В седем от регионите вече са изградени регионалните депа и компостиращите инсталации в тях се предвижда да бъдат финансирани със средства от националния бюджет (ПМС 209 от 20.08.2009г., обн., ДВ бр.68 от 25.08.2009г.). Компостирането е най-често използваният вариант за биологично третиране. То може да се класифицира като рециклиране, когато компостът (или остатъкът от анаеробно разлагане) се използват за наторяване на почвата или за производство на растежна среда. В случай че компостът не се използва за подобни цели биологичното третиране се класифицира като предварително третиране преди крайно депониране или изгаряне. Анаеробното разграждане (в резултат на което се отделя биогаз за производство на енергия) следва да се разглежда като оползотворяване на енергията от отпадъците.

Капиталовите разходи за изграждане на компостиращи съоръжения са прогнозирани от МОСВ, както следва:

- ✓ 60-150 Евро/тон за компостиране в отворени съоръжения;
- ✓ 350-500 Евро/тон в закрити съоръжения и разлагане в големи по размер инсталации.

Депонирането е единственият метод за обезвреждане на битови отпадъци в страната и основен метод за всички останали видове отпадъци. Депонирането като метод за обезвреждане се нарежда на последно място във възприетата йерархия на отпадъците и е една от най-нежеланите опции за третиране. Въпреки това този метод ще играе важна роля и през следващия планов период в България и депата ще бъдат важен елемент от бъдещата инфраструктура по третиране на отпадъците. Макар че много от страните все още използват и увеличават мощностите си за изгаряне на отпадъци, то в България няма

съоръжения за изгаряне на битови отпадъци. Алтернатива на депонирането е оползотворяване/рециклиране на отпадъците, като от 2004г насам се реализира чрез въвеждането на целите за рециклиране и оползотворяване на масоворазпространени отпадъци.

Законът за управление на отпадъците урежда също така и йерархията за управление на отпадъците: **предотвратяване, оползотворяване** (рециклиране, повторно използване и/или извличане на вторични суровини и енергия от отпадъците, чието образуване не може да се предотврати) и **обезвреждане**. Съгласно ЗУО цената за събиране на отпадъците, транспортирането, оползотворяването и обезвреждането им следва да бъде за сметка на притежателите и причинителите на отпадъци, което е в съответствие с принципите “замърсителят плаща” и “отговорност на производителя”.

В България със закона за местните данъци и такси (ЗМДТ) е въведена т.нар. “такса за битови отпадъци”, която се заплаща за услугите по събирането, извозването и обезвреждането в депа или други съоръжения на битовите отпадъци, както и за поддържането на чистотата на териториите за обществено ползване в населените места. Размерът на таксата е за всяка услуга поотделно – сметосъбиране; сметоизвозване; обезвреждане на битовите отпадъци в депа или други съоръжения; чистота на териториите за обществено ползване. С оглед прилагане на принципа “замърсителят плаща” общинските съвети в страната определят размера на такса “битови отпадъци” в границите, предвидени от Закона за местните данъци и такси.

Годишният размер на таксата се определя с Решение на общинския съвет за всяко населено място в страната въз основа на одобрена план-сметка за всяка дейност, включваща необходимите разходи за осигуряване на съдове за съхраняване на битовите отпадъци - контейнери, кофи и други, събиране на битовите отпадъци и транспортирането им до депата или други инсталации и съоръжения за обезвреждането им, проучване, проектиране, изграждане, поддържане, експлоатация, закриване и мониторинг на депата за битови отпадъци или други инсталации или съоръжения за обезвреждане на битови отпадъци, почистване на уличните платна, площадите, алеите, парковете и другите територии от населените места, предназначени за обществено ползване. Размерът на таксата се определя в левове според количеството на битовите отпадъци. Когато не може да се установи количеството на битовите отпадъци, размерът на таксата се определя в

левовете на ползвател или пропорционално върху основа, определена от общинския съвет. Таксуването съобразно количеството отпадъци към настоящия момент е възможно само за юридически лица. Битовите отпадъци на домакинствата няма как да бъдат измерени, поради което повсеместна практика в българските общини е таксата да се определя пропорционално на данъчната оценка на обслужвания имот (аналогично на данъка върху недвижимите имоти).

Планирането и установяването на финансово обезпечени и поносими за населението системи за събиране (включително разделно) и транспортиране на отпадъците, изграждането и експлоатацията на съоръжения и инсталации, е предизвикателство за голяма част от общините. За прилагането на принципа “замърсителят плаща”, в съответствие с изискванията на националното и европейското законодателство, се налага увеличаване на таксите, заплащани от домакинствата до нива, позволяващи възстановяване на всички разходи за извършваните в момента дейности, както и за бъдещото въвеждане на нови съоръжения и услуги. Едновременно с това, при повишаването на таксите следва да бъде отчитано състоянието на местната икономика и поносимостта им, съобразно доходите на населението. Прекомерното увеличаване на таксата за битови отпадъци не е допустимо от съображения за социална поносимост на тези услуги. Приетият праг на социална поносимост на разходите на едно домакинство за такса битови отпадъци е 1% от нетния му разполагаем доход (в ЕС е 1,5%). Нещо повече, това съотношение следва да бъде спазено за най-бедните 10% от домакинствата.

За намаляване на тежестта върху домакинските бюджети от разходите за управление на отпадъците, се търсят възможности за финансиране на изграждането на инфраструктурата по управление на отпадъците от държавния бюджет, национални и международни финансови институции, както и привличане на инвестиции от частния сектор, под формата на публично-частни партньорства. Ползите за общините от схемите за публично-частни партньорства са, че се заменя плащането на крупна сума за капиталови инвестиции с текущи разходи, разсрочени във времето и се прехвърля отговорност от общината към частен инвеститор. Първото и единствено депо в България по схемата на публично-частното партньорство е това в Костинброд, което обслужва общините Костинброд, Своге, Сливница, Божурище, Годеч и Драгоман с население около 70 000 души. Инвестиционните разходи за първия етап в размер на 5 млн. лв се поеха от частният

инвеститор "Environmental Project Management" (ЕПМ АД). Община Костинброд участва с дял от 32,5% в капитала на съвместното дружество „Костинброд Еко” АД, което експлоатира депото.

С приемането на ПМС 209 от 20 август 2009 г. дейностите по закриването на общински депа за битови отпадъци, се подпомагат от държавния бюджет под формата на субсидии.

Ликвидирането на стари замърсявания може да се подпомага и от Националния доверителен Екофонд, създаден за управление на средствата, предоставени като дарение на България от Правителството на Конфедерация Швейцария по сделката “Дълг срещу околна среда” между България и Швейцария. Максималният размер на финансирането е 30% от общата стойност на проекта, в случай че е оформено като дарение или 50% ако е под формата на заем.

По данни на НСИ разходите за оползотворяване и обезвреждане на отпадъците за цялата страна през 2010г. възлизат на 674 000 хил. лв., което представлява 0,95% от БВП. Почти 35% от тях са за придобиване на ДМА.

Ангажименти за България, произтичащи от европейското законодателство за управление на отпадъците.

1) Произтичащи от Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви

Чл. 10 от Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви, изисква всяка държава-членка да предприеме необходимите мерки за да гарантира, че отпадъците преминават през дейности за оползотворяване. В срок до 2015г. се въвежда разделно събиране най-малко за следните отпадъчни продукти: хартия, стъкло, пластмаса и метал. Повторната употреба и рециклирането на тези материали следва да достигне най-малко 50% през 2020г., а за строителни отпадъци – до 70% от общото тегло.

Чл. 28 задължава всяка страна-членка да разработи **план за управление на отпадъците** в съответствие със стратегията за намаляване на БрБО, постъпващи на депата. Също така, най-късно до 12.12.2013г. всяка държава трябва да разработи програма за предотвратяване на отпадъци.

2) Произтичащи от Рамковата директива за отпадъците (Директива 2006/12/ЕО)

Чл. 3 изисква държавите-членки да предприемат необходимите действия за насърчаване 1) на предотвратяването на отпадъци и 2) оползотворяването им.

Чл. 4 задължава страните да гарантират, че оползотворяването и обезвреждането на отпадъците не застрашават здравето на човека и не са вредни за околната среда.

3) Произтичащи от Директива 1999/31/ЕО относно депонирането на отпадъци

Чл.5, ал.2 от Директивата предвижда следните цели по отношение на количеството образувани биоразградими битови отпадъци като тегло от общото им количество през 1995г.:

- до 2006г. – до 75%, (за България до 2010г.)
- до 2009г. – до 50% (за България до 2013г.)
- след 2016г. – до 35% (за България след 2020г.)

Страните-членки, които през 1995г. са депонирали повече от 80% от своите битови отпадъци, могат да отложат изпълнението на тези цели с до 4 години. България попада в тази категория.

Чл. 10 изисква общите разходи за инсталацията и експлоатацията на депото, включително разходи за закриване на площадката и за нейната поддръжка за период най-малко от 30 години да бъдат покрити от изискваната от оператора цена за унищожаването на всеки вид отпадък.

Чл. 14 изисква държавите-членки да предприемат мерки за привеждане на съществуващите депа към момента на влизане на Директивата в сила в съответствие с поставените в нея изисквания. За целта в едногодишен срок операторът на депото подготвя и представя за одобрение от компетентните органи план за подобряване на условията в депото. Компетентния орган взема окончателното решение относно продължаването на експлоатацията на депото или в най-кратки срокове пристъпва към закриването му. Всяко съществуващо депо трябва да отговаря на изискванията най-късно до 16.07.2009г.

Съгласно поетите от Република България ангажименти във връзка с Директива 1999/31/ЕО, до **16.07.2009 г. в страната трябваше да бъде изградена система от общо 54 съоръжения (регионални депа)**, което налага реконструкция на съществуващи и изграждане на нови регионални депа за обезвреждане на всички битови отпадъци,

генерирани в страната. В същия срок поэтапно – с въвеждането в експлоатация на съответното регионално депо – следва да бъдат закрити всички съществуващи депа за битови отпадъци, които не отговарят на нормативните изисквания и на съвременните технически стандарти. По данни на НСИ през 2010 г. делът на обслужваното население от системите на сметосъбиране възлиза на 98,2%, а броят на депата за битови отпадъци е 172. Повечето от общинските депа за битови отпадъци не отговарят на съвременните изисквания. Изключение правят тези, които са изградени, реконструирани, модернизирани и въведени в експлоатация след 1997 г. 27 бр. регионални депа са построени в съответствие с изискванията на Директива 1999/31/ЕС - Сандански, Гоце Делчев, Враца, Шумен, Харманли, Търговище, Мадан, Хасково, Петрич, Русе, Созопол, Монтана, Силистра, Севлиево, Троян, Оряхово, Карлово, Разград, Рудозем, Горна Малина, Омуртаг, Антоново, Пловдив-Цалапица, Варна–Аксаково, Добрич–с. Богдан, София-Суходол, Доспат. Тези депа са с общ капацитет 12 735 425 т и на тях могат да се депонират битовите отпадъци от 4 132 557 жители (около 55 % от населението на страната).

Оперативна програма „Околна среда 2007-2013” в България

Оперативна програма “Околна среда 2007-2013 г.” (ОПОС) е една от седемте оперативни програми, разработени като част от Националната стратегическа референтна рамка на Република България за програмния период 2007-2013 г. На базата на анализ на настоящата ситуация програмата определя приоритетните за страната области по отношение на сектор “Околна среда”.

Специфичните цели на оперативната програма са формирали три приоритетни оси:

- Опазване и подобряване състоянието на водите;
- Подобряване управлението на отпадъците и защитата на почвите;
- Опазване на биоразнообразието и защита на природата.

Общият финансов пакет за реализацията на оперативна програма “Околна среда 2007 – 2013 г.” възлиза на **1 800 748 085 евро (3 521 957 127 лв.)**.

Табл. 3. Разпределение на финансовия ресурс по ОПОС по приоритетни направления

/евро/

	Финансиране от Европейската Общност	Национално публично финансиране	Общ размер на финансовите средства	Процент на съфинансиране от ЕС	% от общия финансов ресурс
	(1)	(2)	(3)=(1)+(2)	(4)=(1)/(3)	(5)
Приоритетна ос 1: Подобряване и развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води – КФ	1 027 366 273	256 841 568	1 284 207 841	80%	71,3%
Приоритетна ос 2: Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци – ЕФРР	311 732 038	55 011 536	366 743 574	85%	20,4%
Приоритетна ос 3: Опазване и възстановяване на биоразнообразието – ЕФРР	87 811 841	15 496 207	103 308 048	85%	5,8%
Приоритетна ос 4: Техническа помощ - ЕФРР	39 515 329	6 973 293	46 488 622	85%	2,5%
ОБЩО	1 466 425 481	334 322 604	1 800 748 085		100%

Източник: Министерство на околната среда и водите.

1.1. Усвояване на средствата по ОПОС

Към **10 април 2011г.** по оперативната програма са сключени договори за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ в размер на **2,396 млрд. лв.**, или близо **68%** от общия размер на средствата по програмата. Плащанията по сключените договори са в размер на **418 млн. лева** или **11,8 %** от общия ресурс на програмата.

Договорените и реално разплатените средства към края на първото тримесечие на шестата година от членството на страната ни в ЕС е показано на фигурата по-долу:

Фиг.3. Усвояване на средствата по ОПОС към 31.03.2012г.

Източник на данни: ИСУН

Интензивността на усвояването на средствата по програмата не е еднаква по различните приоритетни оси. Има сключени договори за повече от $\frac{3}{4}$ от бюджета на приоритетна ос 1 (Води), а реално изплатените са около 13%.

Фиг.4. Усвояване на средствата по приоритетни оси, лв.

Източник на данни: ИСУН

За **приоритетна ос 2** – Подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци - са определени **20.4%** от общите финансови средства по оперативната програма (**717 288 084 лв.**). Приоритетът се финансира от **Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР)**. Той е насочен основно към постигане на съответствие с Директива 75/442/ЕИО относно отпадъците и Директива 1999/31/ЕИО относно депониране на отпадъци. Към 10.04.2012г. договорените средства по приоритетна ос 2 възлизат на **362 млн. лв.** или 50,5% от бюджета по нея. Реално изплатени са близо **65 млн. лв.** или 9,06% от общия бюджет.

По приоритетната ос се изпълняват 17 договора на стойност 181,9 млн. евро (12 договора за Техническа помощ и 5 договора за изграждане на регионални системи за управление на отпадъците в региони Ботевград, Видин, Бургас, Столична община – I етап, Перник). Успешно изпълнени са 16 проекта по процедурата за техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти. В оценка са 14 проектни предложения – Малко Търново, Габрово, Левски, Луковит, Панагюрище, Плевен, Самоков, Ямбол, Бяла (Русе), Варна, Велико Търново, Добрич, Разлог и Стара Загора, на обща стойност близо 192 млн. евро.

В областта на инфраструктурата, свързана с управлението на отпадъците, основните въпроси в страната, които следва да намерят решение, са свързани с изграждането на необходимата инфраструктура за третиране на отпадъците, разширяването и модернизирването на системите за организирано сметосъбиране и сметоизвозване, намаляване генерирането на отпадъците от бита, въвеждането на тяхното разделно събиране и изпълнение на дейности, насочени към повторна употреба на генерираните отпадъци.

Важно е да се отбележи, че според изискванията на Оперативната програма всяка община или сдружение на общини, които кандидатстват с проект, следва да осигурят минимум **5% собствен принос** в инвестиционните разходи. Следва да се обърне внимание, че общините не разполагат с достатъчно собствени приходи, за да финансират собственото си участие в инфраструктурните проекти. Тези проекти се третират като генериращи приходи и доходността се формира от цената на услугата, която се събира от

ползвателите, но от страна на оператора, а не от собственика на инфраструктурата (общината).

Може да се обобщят най-важните ефекти от действието на Оперативна програма „Околна среда 2007-2013” в България – поставено е началото на изграждане на национална система от регионални съоръжения за обезвреждане на битови отпадъци; налице са действия в посока прилагане на принципа „замърсителят плаща”, както и „отговорност на производителя”; политика на намаляване на биоразградимите отпадъци, които се депонират.

Очакван ефект на политиката на управление на отпадъците върху околната среда и здравето на населението.

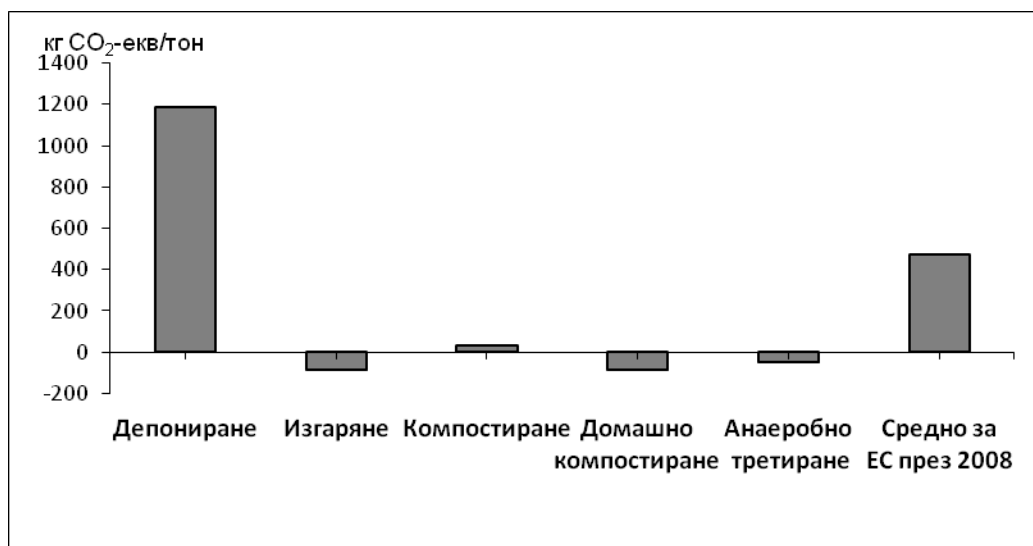
Най-важният ефект от по-доброто управление на битовите отпадъци е да се ограничат емисиите на парникови газове.

В доклад от 2008г. на Европейската агенция по околна среда се очаква до 2020г. годишното количество на битовите отпадъци да се увеличи с 25% спрямо 2005г. и да достигне **340 млн. тона**. Образно казано, това количество би покрило територията на Люксембург с 30 см дебел пласт или на Малта с 2,5 м пласт.⁴ През 2008г. емисиите на парникови газове в резултат от управлението на отпадъци представляват около 2,8% от общите емисии в ЕС. Емисиите от метан, един от шестте газа, контролирани от Протокола от Киото, са свързани преди всичко с операциите по депонирането. Ето защо Директивата за депониране на отпадъците може да помогне да се постигнат целите на ЕС за намаляване на емисиите на парникови газове. Друга връзка между управлението на отпадъците и политиките за промените в климата е потреблението на енергия за събиране, транспортиране и третиране на отпадъците. Очаква се нетните емисии на парникови газове, дължащи се на управлението на битови отпадъци да намалеят от пиковото равнище в края на 80-те години на миналия век 55 млн. тона еквивалент на CO₂ до 10 млн. тона през 2020г. За избегнатите емисии основна роля ще имат рециклирането (75%) и изгарянето (25%). Като цяло прогнозите сочат, че по-доброто управление на битовите отпадъци ще

⁴ EEA Briefing, 2008, 01

намали емисиите на парникови газове в Европа, което ще раздели икономическия растеж от проблемите на околната среда в съответствие с призива на Шестата програма за действие в областта на околната среда.

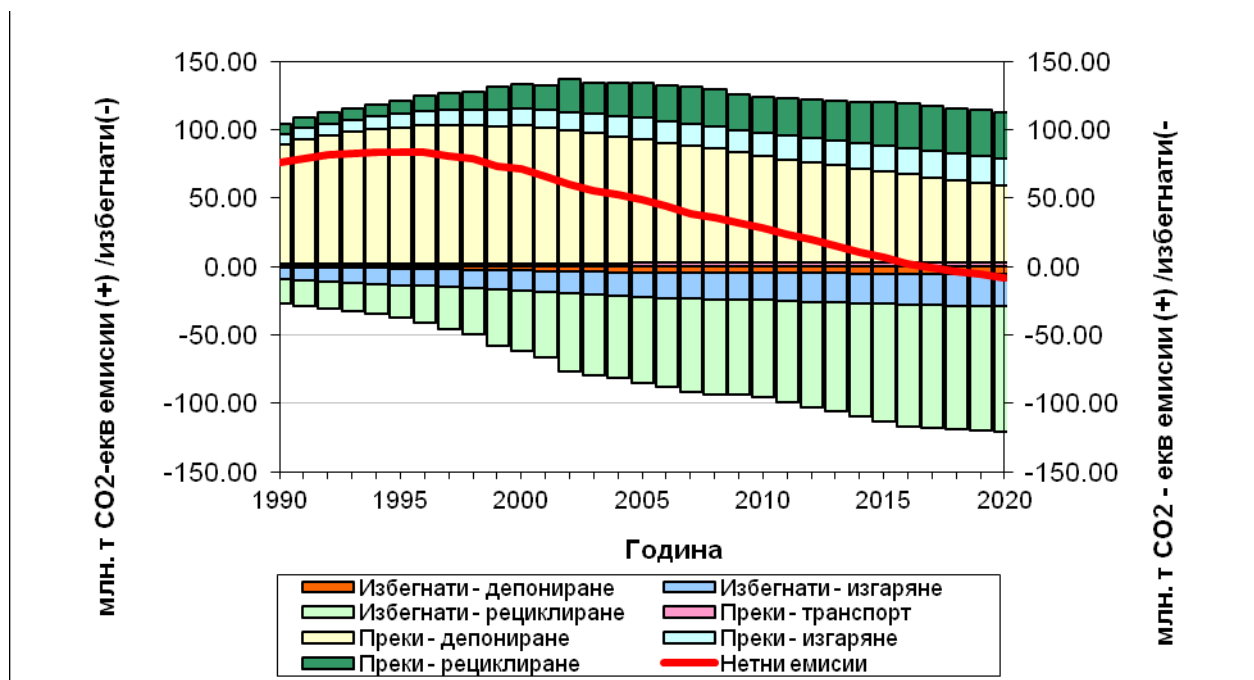
На фигурата по-долу е показано количеството на емисиите при третирането на 1 тон отпадък по всеки от петте най-разпространените методи на обезвреждане.

Фиг.5. Емисии кг еквивалент на CO₂/тон отпадък спрямо метода на третиране.

Източник: ЕАОС

Фигурата по-долу показва нетните емисии на парникови газове в резултат на управлението на отпадъците за периода 1990-2020 г. и приносът на всеки от четирите основни възможности за третиране.

Фиг.6. Прогноза за нетните емисии на парникови газове до 2020г. в ЕС

Източник: ЕАОС

Въпреки забележимите подобрения, продължават да съществуват значителни различия в качеството на околната среда и човешкото здраве както между, така и в европейските държави. Сложните връзки между факторите на околната среда и човешкото здраве, с отчитане на многобройните пътища на въздействие и взаимодействие, трябва да бъдат разглеждани в широк пространствен, социално-икономически и културен контекст. Влошаването на околната среда, поради замърсяване на въздуха, шум, химикали, лошо качество на водата, и загуба на природни територии, комбинирано с промените на начина на живот, може да допринесе за съществено нарастване на процента на затлъстяване, диабет, болести на сърдечно-съдовата и нервната системи и ракови заболявания – всичките са главни проблеми на общественото здраве за населението на Европа. Проблемите в репродуктивността и психичното здраве също нарастват. Астмата, алергиите и някои типове рак, които са свързани с екологичния натиск, са от особена важност за децата.

Амбицията на Европа е да осигури околна среда, която не поражда вредно въздействие върху здравето. Основните европейски политики имат за цел да осигурят околна среда, в която “нивото на замърсяване няма да предизвика вредни въздействия върху човешкото здраве и околната среда” и уязвимите групи от населението ще са

защитени. Тези политики се изразяват в Шестата програма за действие в областта на околната среда, Стратегията на ЕС за околна среда и здраве и Плана за действие 2004-2010, както и пан-европейският процес на Световната Здравна Организация за околна среда и здраве.

Политиката по опазване на околната среда – водещ приоритет през програмния период 2014-2020г.

Опазването на околната среда и справяне с измененията в климата са едни от основните цели на стратегията на Европейския съюз с хоризонт 2020 г. Необходимо е да бъдат предприети мерки за интегрирането на тези политики във всички други дейности, особено такива финансирани от структурните инструменти на съюза.

България е определена като страна с “нисък капацитет за адаптация и нисък капацитет за борба” с измененията на климата. В тази връзка ключови за преодоляване на слабостите ще бъдат дейностите в рамките на оперативна програма “Околна среда”. Стремещт ще бъде към по-пълноценното използване на водните ресурси, за ограничаване на рисковете от наводнения, за намаляване на вредните емисии, за борба с ерозията и др.

На ниво Европейски съюз се планира най-малко 20% от бюджета на Съюза да се отдели за мерки във връзка с измененията на климата. Целите в областите климат и енергетика “20-20-20”, заложи в Стратегия Европа 2020, представляват: намаляване на емисиите на парникови газове с 20% (до 30%) спрямо 1990 г.; достигане на 20% дял на възобновяемата енергия и увеличаване с 20% на енергийната ефективност. Всички тези цели могат да бъдат постигнати само с възприемането им като задача във всички инвестиции и политики.

През следващият програмнен период 2014-2020г. бюджетът на програмата **LIFE** + се планира да бъде **3,2 млрд. евро** като 25% от тях или 800 млн. евро се заделят за дейности по изменение на климата.

Инвестициите в околната среда през програмния период 2014-2020 г. ще обхванат мерки за: адаптация към измененията на климата и превенция на риска от измененията; подобряване на секторите “Води” и “Отпадъци”; сферата на биоразнообразието, опазване на почвите и насърчаване на дейности за екосистеми, включително “зелена”

инфраструктура; устойчива градската среда; развитие на икономика с ниска въглеродна интензивност.

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. Директива 2008/98/ЕО относно отпадъците и за отмяна на определени директиви
2. Директива 2006/12/ЕО относно отпадъците
3. Директива 1999/31/ЕС относно депонирането на отпадъци
4. Закон за управление на отпадъците
5. Закон за местните данъци и такси
6. Национална програма за управление на отпадъците 2009-2013, МОСВ
7. Ръководство за разработване на общински програми за управление на дейностите по отпадъците, МОСВ
8. Being wise with waste: The EU's approach to waste management, EU, 2010
9. Better management of municipal waste will reduce greenhouse gas emissions, EEA, 2008
10. Европейска околна среда: Състояние и перспективи 2010 - Обобщение, ЕАОС, Копенхаген, 2010
11. Официален сайт на Европейската комисия (www.ec.europa.eu)
12. Официален сайт на Европейската Агенция по Околна Среда (www.eea.europa.eu)
13. Статистически данни от Евростат и НСИ